

Ювілей професора Віри Протопопової

Anniversary of Professor Vira Protopopova

2 березня 2023 року виповнилося 90 років від дня народження знаної української вченої — ботаніка й педагога, провідного наукового співробітника Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, професора кафедри біології та хімії Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, премії НАН України імені М.Г. Холодного, премії Й. Голуби Словацького ботанічного товариства, почесного члена Українського ботанічного товариства, доктора біологічних наук, професора Віри Вікторівни Протопопової.

Її Alma mater — Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка (тепер Київський національний університет імені Тараса Шевченка), де на біологічному факультеті вона опанувала фах ботаніка, а далі набувала професійних навичок і розпочинала свою трудову діяльність у Ботанічному саду ім. акад. О.В. Фоміна при цьому університеті. За понад 60 років роботи в Інституті ботаніки АН УРСР (тепер Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України) Віра Вікторівна пройшла шлях від лаборантки й аспірантки, учениці проф. М.В. Котова, до провідного наукового співробітника. З 2017 р. вона також є професором Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.

В.В. Протопопова є визнаним експертом у галузі синантропної флористики як в Україні, так і за кордоном. Головні положення її наукових досліджень викладені у дисертаціях і монографіях "Адвентивні рослини Лісостепу і Степу України" (1973) та "Синантропная флора Украины и пути ее развития" (1991), які без перебільшення стали класичними. Ученою

вперше виділена, охарактеризована й комплексно проаналізована синантропна фракція флори України, з'ясовані закономірності її становлення та розвитку. У цих працях визначена загальна спрямованість синантропізації та модернізації флори України, розроблена класифікація видів адвентивних рослин на еколого-географічній основі. Анований конспект синантропної фракції флори України, підготовлений професором В. Протопоповою, став першим таким виданням в Україні і одним з найдетальніших у Європі. Вченою були відмічені головні особливості формування й генезису групи синантропних рослин, що розвивається за певними законами й відмінна за багатьма параметрами від регіональної флори. До таких особливостей належить не лише характер формування самої фракції, але й певна спрямованість, тенденції розвитку, визначальні для регіональних флор, відповідно до ступеня впливу антропогенного чинника та викликаних ним різких змін навколишнього середовища. Відкриті дослідницею закономірності, запропоновані й підтверджені гіпотези, розроблені концепції, теоретичні положення, методичні підходи до вивчення та оцінки впливу чужорідних видів рослин на довкілля покладені в основу спеціального напрямку досліджень, який успішно розвивається як в Україні, так і поза її межами. Синантропна флористика, як новий напрям наукових досліджень, що був започаткований В.В. Протопоповою в Україні, набула поширення та активно розвивається завдяки наполегливій, послідовній праці професора і заснованій нею науковій школі.

Професор Віра Протопопова продовжує розвивати цей напрям, зосередившись на

Професор Віра Протопопова з колегами-науковцями під час експедиційної виїзду до національного природного парку "Залісся" 13 червня 2023 р.

дослідженні фітоінвазій: вивчає сучасний стан і зміни в структурі флори, флористичних комплексів, рослинних угруповань внаслідок впливу адвентивних видів рослин на екосистеми та окремі види. Отримані результати знайшли своє відображення та впровадження в оцінці сучасного фітозабруднення фітобіоти України видами адвентивних рослин, у визначенні способів зменшення загроз аборигенному фіторізноманіттю, біорізноманіттю загалом, флорам тощо. Професор бере активну участь у розробці й обговоренні робочого варіанту Національної стратегії поводження з чужорідними видами, формуванні переліків інвазійних чужорідних видів для різних територій, пропозицій і доповнень до законодавства, вивченні нових підходів до вдосконалення карантинних заходів, в оцінюванні та прогнозуванні ступеня синантропізації рослинного покриву тощо. За досягнення у цій галузі досліджень проф. В. Протопопова у складі творчих колективів була відзначена премією НАН України імені М.Г. Холодного (1997),

а згодом і Державною премією України у галузі науки і техніки (2015).

Інтереси вченої також пов'язані з вивченням урбанofлор України, встановленням їхнього сучасного стану, участі та ролі в них видів адвентивних рослин і апофітів. Урбанofлористичні дослідження проф. В. Протопопової пов'язані не лише з узагальненням значного обсягу попередніх напрацювань і виявленням тенденцій флорогенезу в умовах антропогенно трансформованого середовища, але й спрямовані на з'ясування ролі окремих груп і фракцій флори. Зокрема, вченою встановлено, що за допомогою порівняння складу й структури такої різноманітної (за часом і способом занесення, поширенням, походженням, адаптацією до міських екотопів тощо) групи, як кенофіти, можна характеризувати відмінності між флорами міст.

Професор В. Протопопова відома також як авторитетний фахівець та автор опрацювання складних і своєрідних груп рослин різних таксономічних рангів, зокрема представників

Lycopodiophyta, *Equisetophyta*, *Polypodiophyta*, родин *Orchidaceae*, *Amaranthaceae*, *Oxalidaceae*, окремих родів родини *Asteraceae* (*Bidens* L., *Galinsoga* L., *Helianthus* L., *Xanthium* L. та інші). Такі обробки включали укладені дослідницею оригінальні ключі для визначення, відомості щодо систематики, біології, поширення та екології досліджених таксонів і увійшли до відомих фундаментальних ботанічних наукових видань: "Визначник рослин України" (1965), "Бур'яни України" (1970), "Флора европейской части СССР" (т. 2 — 1976, т. 4 — 1979, т. 5 — 1981, т. 7 — 1994), "Визначник рослин Українських Карпат" (1977), "Червона книга Української РСР" (1980), "Червона книга України" (1996, 2009), "Хорология флоры Украины" (1986), "Определитель высших растений Украины" (1987), "Екофлора України" (2000) та ін.

Науковці та громадськість знають проф. В. Протопопову і як авторку яскравих науково-популярних нарисів про рослинний світ України, як про рідкісні види, так і про рослини-чужинці, де у захопливій формі викладено цікаві історії про ці рослини.

Загалом проф. В. Протопопова має значний творчий доробок і є автором та співавтором понад 330 наукових публікацій.

Важливий аспект діяльності вченої — педагогічний, робота з молоддю. Вона завжди

приділяє увагу як своїм учням, аспірантам і докторантам, так і всім, хто звертається за допомогою. Професор В. Протопопова була науковим керівником чотирьох кандидатських дисертацій і науковим консультантом двох докторських дисертацій. За багаторічну творчу роботу проф. В. Протопопова була нагороджена відзнакою НАН України "За підготовку наукової зміни" (2023).

Дотепер Віра Вікторівна продовжує плідно працювати, узагальнюючи результати багаторічних наукових досліджень синантропізації рослинного покриву України, передавати свої знання молодим колегам.

Незважаючи на складні воєнні часи в нашій країні, які вже вдруге увійшли в життя Віри Вікторівни, вона залишається світлою, доброю, чуйною людиною, а спілкування з нею заряджає позитивом і надихає.

Співробітники Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України та колектив кафедри біології та хімії й адміністрація Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II щиро і щиро вітають шановну Віру Вікторівну зі славним ювілеєм, зичать їй міцного здоров'я, творчої наснаги та усіляких гараздів.

І.А. ТИМЧЕНКО, М.В. ШЕВЕРА,
Л.В. ЗАВ'ЯЛОВА, Є.Й. АНДРИК,
Є.І. КОГУТ